

NGHỀ CHĂM LÁ DỪA Ở CẨM THANH

Nguyễn Thị Tình

Cách phố cổ Hội An không xa, chỉ vài km xuôi theo dòng nước về phía đông là rừng dừa Bảy Mẫu, thuộc địa phận xã Cẩm Thanh, thành phố Hội An. Bên cạnh giá trị lịch sử đặc biệt là một trong những căn cứ địa cách mạng trong kháng chiến chống Pháp và chống Mỹ, rừng dừa Bảy Mẫu xã Cẩm Thanh còn được xem như một phần cuộc sống không thể thiếu của người dân nơi đây.

Sống gần bó với dòng sông, con nước, hàng dừa nên từ lâu, khi điều kiện sinh sống còn thiếu thốn, chật vật, người dân đã biết cách sử dụng lá dừa nước gắn lại thành những tấm lá lớn để tạo nên những vật dụng thiết yếu sử dụng trong cuộc sống hàng ngày như dựng vách nhà, làm phen cửa, lợp mái nhà che nắng che mưa hay để se khoang cho các ghe bầu đi buôn nguồn che chắn, bảo quản hàng hóa, lương thực... Từ những nhu cầu thiết yếu đó mà dần dần công việc gắn lá dừa đã trở thành một nghề kiếm sống của người dân nơi đây, nhằm phục vụ nhu cầu cho các hộ dân khác trên địa bàn, và nghề ấy được gọi là nghề chăm lá.

Nghề chăm lá được hình thành và đáp ứng cho nhu cầu trong cuộc sống thường ngày của các hộ dân trong địa phương là chủ yếu nên nguồn thu nhập kiếm được từ nghề là rất thấp. Tuy vậy,

nhưng được có thêm miếng cơm ăn, tấm áo mặc đã là niềm vui rất lớn cho những ai làm nghề trong thời điểm kinh tế còn cực nhọc, khó khăn.

Cuộc sống dần đổi thay và chạy theo xu hướng hiện đại hóa nên những mái lá cũng dần được thay thế bằng mái tôn, mái ngói; những tấm phen cửa lá cũng dần thay thế bằng cửa tôn, cửa gỗ kiên cố... Tưởng chừng nghề chăm lá nhọc nhằn của người dân sẽ mai một và mất dần theo thời gian nhưng đến nay, nghề chăm lá vẫn sống và được duy trì.

Theo lời của một số cụ lớn tuổi đã và đang sống gần bó với nghề kể lại: “*Trước đây, nghề này rất vất vả và nặng nhọc, giá bán lại rẻ, chẳng được mấy đồng nhưng hầu hết ai sống ven vùng dừa nước này cũng làm nghề để cố gắng mưu sinh qua ngày. Mặc dù vậy nhưng khi đó vẫn còn có người mua để lợp mái, làm cửa nhưng từ khi cuộc sống hiện đại lên, nhà lợp tôn, lợp ngói hết, hàng trăm tấm lá được chăm ra cứ chất chồng trong nhà, lâu lâu mới được vài người mua, giá đã thấp lại càng thấp, lúc đó vô cùng khó khăn, nên đã có nhiều người dần bỏ nghề. Nhưng cuộc sống hàng ngày đã gần bó quá quen thuộc với con sông, rừng dừa nên nhiều người vẫn cố*

Nguyễn Thị Tình

Nghề chăm lá dừa ở Cẩm Thanh

bám trụ, theo nghề mong một ngày nghề sẽ phát triển và cuộc sống sẽ tốt hơn”.

Trước đây, để sống sót với nghề này không phải là chuyện dễ dàng vì kinh tế từ nghề đem lại cho những ai làm nghề chỉ đủ trang trải cho một cuộc sống thật sự thiết yếu, không dư dả. Chính vì vậy, số hộ dân làm nghề không nhiều, chỉ rải rác ở một số thôn sống ven sông của xã Cẩm Thanh như thôn Thanh Nhứt, thôn Thanh Tam Đông, thôn Thanh Tam Tây.

Nhưng vào những năm gần đây, nhờ sự phát triển mạnh mẽ của nền kinh tế nói chung và hoạt động du lịch dịch vụ nói riêng đã tạo điều kiện cho nghề chăm lá được vụt dậy và phát triển, tìm được đầu ra ổn định hơn. Với nhu cầu làm nhà vườn, quán café, chòi che nắng... bằng lá dừa theo xu hướng du lịch sinh thái ngày càng được phổ biến và mở rộng trong các chuỗi nhà hàng, khách sạn, resort... đã giúp đầu ra của nghề chăm lá được cải thiện đáng kể và giá bán cũng được tăng lên từ 25.000 - 30.000

đồng/bó lên 50.000 đồng/bó như hiện nay. Sự phát triển của nghề đã đem lại nguồn thu nhập ổn định hơn cho người dân, theo đó nghề chăm lá dừa hiện nay đã và đang được mở rộng hơn cả về quy mô và số lượng các hộ dân theo làm nghề.

Chăm lá dừa được hiểu là thao tác tét lá dừa lại thành tấm. Để tạo nên được tấm lá dừa đã chăm xong hoàn chỉnh không phải là việc dễ dàng. Đó là cả một quá trình lao động cực nhọc và trải qua nhiều công đoạn. Công đoạn quan trọng và nặng nhọc nhất đó là tạo nguyên liệu. Để có nguyên liệu, người chăm lá phải chèo ghe đến các sông, rạch để đốn lá dừa. Nếu gặp hôm con nước cạn thì phải lội bộ hàng giờ dưới ánh nắng để đến chỗ hàng dừa. Đầu tiên phải lội xuống rừng dừa đốn từng tàu lá, rồi chặt lại thành đồng. Sau đó rút từng tàu lá để róc lấy bản lá, róc khoảng 15 đến 20 tàu, tùy theo tàu lớn hay nhỏ, rồi bó lại cho vừa một vác, chuyển về nhà. Thao tác róc lấy bản lá phải khéo léo và cẩn thận, nếu róc không khéo sẽ làm cho những bản lá không nằm song nhau mà sẽ bị rối lên và sẽ mất thời gian sắp lại. Quá trình bó lá cũng vậy, nếu bó không khéo và chặc thì khi vác đi nó sẽ xô ra ngay. Và để bó lá được chắc chắn, người ta thường dùng dây được chẻ sợi từ chính phần thân của tàu lá dừa sau khi đã róc lá. Vì vậy làm lá nhanh hay chậm đều ảnh hưởng hai quá trình đó.

Lá sau khi được chở về nhà, công đoạn chính tiếp theo là chăm lá lại thành tấm. Để những bản lá riêng lẻ được tết lại thành tấm người ta sử dụng hai công cụ chính đó là kim và dây. Kim được dùng để chăm lá dừa có hai loại: kim may bao và kim lẹm (thường gọi tắt là lẹm). Kim lẹm có chiều dài gấp ba lần kim may bao. Kim lẹm đẹp và không tròn như kim may bao. Theo chia sẻ kinh

nghiệm của các cụ cao tuổi trong nghề thì chăm lá bằng lẹm sẽ dễ hơn và nhanh thành tấm hơn kim may bao vì lẹm có chiều dài hơn kim may bao. Trước đây, người ta chăm lá bằng dây lạt được dặt từ vỏ của bọc dừa (phần dưới của tàu lá, gần với gốc), chẻ sợi nhỏ, phơi khô. Tuy nhiên, do dây lạt được dặt từ vỏ của bọc dừa có độ bền không cao và chóng mục nên về sau được thay thế bằng dây bao. Vừa tiết kiệm thời gian, vừa rút ngắn công đoạn chuẩn bị nguyên liệu nên đến nay, dây bao đã hoàn toàn được thay thế và sử dụng phổ biến cho nghề chăm lá.

Thao tác chăm lá (còn hay gọi là *luôn lá*) được bắt đầu bằng việc chọn lá. Người ta chọn những chiếc lá to, dài, xanh tốt để làm lá mặt (lá nằm trên), và chọn chiếc lá nhỏ hơn, ngắn hơn để làm lá lót lưng (lá nằm dưới). Hai lá được xếp đầu lưng, áp hai bề lưng của lá (phần mặt lá có độ loáng) vào nhau, hai bề mặt của lá hướng ra (phần mặt lá ít loáng hơn và có râu lá). Sau đó dùng kim lẹm đã được xỏ dây, sâu từ trên xuống, sát mép

lá bên phải và xỏ lên lại sát mép lá bên trái, tiếp theo chọn cặp lá mới, nối sát vào cặp lá trước và tiếp tục sâu kim từ trên xuống nối qua mép lá bên phải của cặp lá tiếp theo và tương tự xỏ kim lên ở sát mép lá bên trái. Vừa sâu kim, vừa rút dây để tấm lá được thẳng, không bị cong và mỗi nối giữa các cặp lá được chắc hơn. Thao tác chăm như vậy được lặp đi lặp lại cho đến khi tấm lá đạt bề rộng khoảng 80cm. Sau khi lá đã được chăm thành tấm thì công đoạn tiếp theo là phơi lá cho khô cả hai mặt lá và bó lại thành từng bó. Một bó lá gồm 20 tấm lá. Lá bó xong được chất gọn gàng và bảo quản nơi khô ráo để giữ cho lá không bị ẩm mốc trong thời gian đợi thương lái đến thu mua.

Thương lái thu mua lá dừa thường vận chuyển bằng xe tải nhỏ hoặc xe bò vì số lượng mỗi lần thu mua có thể đến vài trăm bó lá. Và để giữ mối làm ăn nên thương lái thường thu mua lá của nhiều hộ một lần, mỗi hộ vài chục bó lá chứ không tập trung thu mua lá cho bất kỳ một hộ duy nhất nào. Trong một năm,

thời điểm lá được thu mua nhiều nhất là vào các tháng cuối năm. Vì đây là khoảng thời gian các công trình được làm bằng lá dừa đã đi vào giai đoạn tu sửa, thay mới để chuẩn bị bước sang năm mới.

Sự phát triển của nghề không chỉ góp phần gìn giữ được nghề truyền thống cha truyền con nối lâu đời của người dân nơi đây mà còn là một sản phẩm du lịch đặc trưng, thu hút khách du lịch của địa phương. Để nghề chăm lá ngày càng phát triển mạnh mẽ và bền vững thì vấn đề bảo tồn rừng dừa nước xã Cẩm Thanh - một di tích có giá trị cả về lịch sử và văn hóa du lịch đã và đang trở thành trách nhiệm hàng đầu của nhân dân cũng như chính quyền địa phương♣